

Andrzej Franciszek Dziuba

"Historia kościoła katolickiego na Śląsku : tablice chronologiczne", tom 5 : Józef Mandziuk, Warszawa 2000 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 41/1, 212-215

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

charakter i ukazana została jako centralne wydarzenie w historii ludzkości. Ogólnie cała teologia hymnów okresu Bożego Narodzenia ukierunkowana jest w perspektywie zbawczej.

Odnotowana została także uwaga, że w hymnach i pieśniach je zastępujących nie ma odniesień do współczesnych teorii, opinii czy hipotez. Zdaniem Autora jest to zupełnie zrozumiałe, gdyż liturgia ma na celu oddawanie chwały Bogu i uświęcanie człowieka, stąd nie zawiera tekstów wątpliwych, czy też błędnych. Będąc przekazem Bożego Objawienia i mistrzynią życia chrześcijańskiego, unika określeń, które są jeszcze w okresie badań, uściśleń, czy poszukiwań.

Ks. Sł. Ropiak obok tekstów polskich brewiarzowych hymnów umieszcza także ich łacińskie oryginały, choć zasadniczo podczas analizy nie odwołuje się do nich i nie podaje, kto jest ich tłumaczem. Praca nie jest także analizą wartości literackich tego rodzaju poezji religijnej. Ks. Sł. Ropiak nie podaje również informacji o autorstwie i czasie powstawania hymnów. Jednak bardzo bogata bibliografia pracy, sugerująca szeroko pojętą znajomość tematu nie tylko w piśmiennictwie polskim, odsyła bardziej dociekliwych czytelników do publikacji pozwalających uzyskać pożądane informacje.

Dzięki lekturze omawianej pozycji można stwierdzić, że teksty brewiarzowe są bardzo dobrym, choć nie zawsze docenianym źródłem poznania teologicznego i zapewne należy zgodzić się z sugestią Autora co do potrzeby przeanalizowania także innych okresów liturgicznych, gdyż pozwoli to wyciągnąć wnioski o całych dziejach zbawienia.

Ks. Krzysztof Filipowicz

Ks. Józef Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Tablice chronologiczne*, tom 5, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2000, ss. 223.

Rzeczywistość ciągle mijającej w czasie i zarazem systematycznie nawarstwiającej się przeszłości pozostaje zawsze fenomenem zamkniętym i zakończonym, tak przede wszystkim w wymiarze osobowym oraz wspólnotowym. Oczywiście, dochodzi tu jeszcze zmienny wymiar czasowy, nad którym jednak można tylko naukowo pochylić się i reflektować z perspektywy spełniającej się dziś teraźniejszości oraz znaków przemijania czasu. Oczywiście, takie odpowiedzialne działania oraz postawy i ważne twórcze wysiłki badawcze przyjmować mogą dość zróżnicowane postawy badawcze znaczone przeszłością, teraźniejszością czy wręcz przyszłością.

Zatem jest to odniesienie do trzech podstawowych wymiarów oznakowania czasu, które są udziałem każdego człowieka.

Te wielorakie badania mają często, wręcz ze swej istoty oraz zwłaszcza założeń metodologicznych, bardzo zróżnicowany zasięg czasowy, geograficzny czy wręcz problemowy oraz personalny. Ostatecznie jednak, w teraźniejszości, w „hic et nunc”, pozostaje szczególnie aktualnymi i ważnymi kwestia przeszłości, często ze znamionami wychylenia ku przyszłości.

Oto znany wrocławski historyk J. M a n d z i u k podjął się opracowania i wydania monumentalnego dzieła pt. *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku*, zaplanowanego wstępnie na cztery obszerne tomy. To bez wątpienia wielkie przedsięwzięcie, godne jubileuszu 1000 lecia istnienia tamtejszego biskupstwa, założonego u początków polskiej administracji kościelnej, z siedzibą arcybiskupią i metropoliczną w Gnieźnie. Sam autor określa ją wręcz jako „monografię millenijną”.

Jako piąty tom tego „opus vitae” ukazały się „Tablice chronologiczne”.

Całość dzieła otwiera emocjonalna dedykacja dla matki (s. 5), formalny wstęp (s. 7-8) oraz wykaz skrótów, który obejmuje skróty bibliograficzne oraz techniczne (s. 9-10). Publikowane na poszczególnych stronach tablice podzielone zostały chronologicznie na cztery części. Dla ich choćby schematycznego ukazania warto przytoczyć tytuły oraz zakres czasowy: 1. Średniowiecze 1000-1520 (s. 11-79); 2. Czasy reformacji protestanckiej, reformy katolickiej i kontrreformacji 1520-1742 (s. 81-124); 3. Czasy nowożytne 1742-1945 (s. 125-181); 4. Czasy najnowsze 1945-1999 (s. 183-222).

Zaproponowana systematyka chronologiczna tysiącletnich dziejów Kościoła wrocławskiego zawiera na każdej stronie publikacji trzy kolumny dat, nazwisk i faktów: 1. Historia powszechna; 2. Historia chrześcijaństwa; 3. Historia Kościoła śląskiego. Zatem jest to próba chronologicznego zestawienia wydarzeń, jakie miały miejsce w tych samych latach czy okresach historycznych odnoszących się do tych trzech wielkich sfer historycznych czy historiogennych.

Sama, zakreślona w spisie treści oraz realizowana w książce, systematyka czterech wielkich czasokresów mijającego tysiąclecia dziejów wydaje się w pełni uzasadniona, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę konkretne i znaczące fenomeny szeroko pojętej historii Kościoła śląskiego. Natomiast cała ta konstrukcja może budzić pewne wątpliwości czy pytania, gdy bierze się pod uwagę dzieje całego chrześcijaństwa, a zwłaszcza poza Europą. Niestety europejscy historycy, także kościelni, jakby skażeni są faktorem dominacji Starego Kontynentu nad resztą świata. Dodatkowo propozycja podziału komplikuje się jeszcze bardziej szczególnie w perspektywie bardziej wpływowej wizji świeckiej historii powszechnej, będącej udziałem wszystkich ludzi oraz wszelkich społeczności, a tym także Kościoła. Ostatecznie jednak, mając na względzie tytuł całej rozprawy, propozycje periodyzacyjne J. M a n d z i u k a są w pełni uzasadnione.

W lekturze omawianej książki szczególnie subiektywnym wyrazem jest oczywiście dobór dat, nazwisk oraz wydarzeń, i to we wszystkich kolumnach, a więc odnoszących się do wszystkich płaszczyzn historycznych oraz problemowych, a także personalnych i faktograficznych. Odpowiednio wskazują one, m.in. w poszczególnych wyborach, zresztą w pełni uzasadnionych w odniesieniu do zasadniczych wydarzeń, mając m.in. na względzie ich znaczenie ogólnoludzkie, ogólnokościelne czy tylko dla samego Śląska i tamtejszego Kościoła. Można jednak odnieść pewne wrażenie, iż dla ks. J. Mandzika swoistym priorytetem są dzieje Kościoła na Śląsku. Jest to jednak zabieg w pełni uzasadniony, m.in. jeśli wziąć pod uwagę tytuł całej publikacji.

Stosowane czasem nazewnictwo czy terminologia, oczywiście – zgodnie z kanonami tego typu publikacji oraz badań historyczno-teologicznych – niezwykle syntetyczna, wręcz sygnalna, może jednak budzić niekiedy wątpliwości czy pytania, zwłaszcza wobec współczesnego czytelnika, który nie musi znać pewnego historycznego slangu językowego oraz merytorycznego, czy jest wręcz ahistoryczny. W wielu zaproponowanych i ostatecznie padających słowach to przecież wyjątkowe i zarazem twórcze spotkanie historycznych i zamkniętych faktów z próbami ich terminologicznie pełnego wyrażenia oraz przekazania niesionych treści, a dalej i ich poprawanej oraz kompleksowej interpretacji.

W kolumnie historia powszechna można pytać się o pominięcie różnych wydarzeń czy określenie ich w specyficzny sposób. Szkoda, że nie wspomniano o początkach Uniwersytetu Paryskiego oraz w Oxfordzie i Salamance (s. 32-36). Choroła AIDS została rozeznana i określona już wcześniej (s. 210).

Podobne pytanie można także wysunąć pod adresem kolumny historia chrześcijaństwa. Szkoda, że nie odnotowano początku odkryć w Qumran (s. 186). Dziwnie brzmi sformułowanie: *Zmuszenie biskupów katolickich do opuszczenia diecezji* (s. 190). Ostatecznie w którym roku ukazała się encyklika *Fidei donum* (s. 192). Dziwnie brzmi sformułowanie: *Niebezpieczne rekolekcje kard. Stefana Wyszyńskiego* (s. 196). Szkoda, że nie wspomniano o liście biskupów protestanckich, który poprzedził wymianę listów między Episkopatem katolickim Polski i RFN (s. 197-198). Chyba nie jest poprawne określenie, iż bp Kinszasy Malula został wygnany z Zairu do Rzymu, gdyż była to o wiele bardziej skomplikowana sytuacja, której skutki trwały bardzo długo (s. 203). Abp J. Glemp był metropolitą gnieźnieńskim i warszawskim (s. 209). Obiegowym jest określenie ks. J. Popiełuszki jako kapelana Solidarności, którym nie był nigdy mianowany i co jest pewnym nadużyciem (s. 211).

Ostatnia zaś kolumna, poświęcona historii Kościoła śląskiego, pozostaje domeną autora omawianego wydania i tu jest on szczególnie kompetentnym i zarazem twórczym znakiem rozeznania dziejów tego Kościoła lokalnego. Przywołane wydarzenia, fakty, miejsca oraz osoby są dobrane w sposób odpowiedni i kompetentny.

W publikacji występują także błędy literowe (s. 76, 200).

Można wysunąć sugestię, iż bardzo interesująca i ciekawa publikacja ks. J. Ma n d z i u k a zachęci z czasem do przygotowania podobnej pracy, m.in. w kontekście oraz w odniesieniu do całych dziejów chrześcijaństwa w Polsce. Takie zestawienie trzech, proponowanych tu sfer może być ciekawą propozycją, a zwłaszcza także ważnym elementem edukacyjnym w płaszczyźnie kulturowej, społecznej i politycznej szerokich rzesz osób zainteresowanych. Ostatecznie dynamiczna obecność chrześcijaństwa na polskiej scenie historycznej, i to wielopłaszczyznowa oraz wieloaspektowa, jednoznacznie wskazuje, iż wręcz trudno ją poprawnie i w pełni rozeznaczyć bez takich kompleksowych odniesień.

Zestawienie zwłaszcza dat oraz faktów i głównych bohaterów tego okresu wyzwała, wręcz automatycznie, ciekawą refleksję w tematyce współbrzmienia pewnych procesów nie tylko religijnych, ale i świeckich. Dzieje ludzi, społeczności i wręcz całego świata są ze sobą związane w kategoriach zwrotnych, choć często ludzie Kościoła nie chcą tego, z różnych racji, zaakceptować teoretycznie, przy jednoczesnej wręcz oczywistej prawdzie tego faktu. Ostatecznie, w całej prezentowanej pracy jednak chodzi bardziej, a może przede wszystkim, zwłaszcza o konotacje historyczne, a mniej społeczne czy kulturowe.

Dobrze się stało, że monumentalne „opus vitae” ks. J. Ma n d z i u k a ubogaco- ne zostało tablicami chronologicznymi. Stanowią one cenną pomoc dla lektury podstawowego dzieła. Co więcej, są także cenną pomocą dla innych zainteresowanych zwłaszcza wokół historii Śląska.

ks. Andrzej Franciszek Dziuba

Ks. Józef B u d n i a k, *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego. Studium historyczno-pastoralne* (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 2046), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2002, Katowice, ss. 283.

Ekumeniści, duszpasterze, historycy otrzymali na progu nowego tysiąclecia dzieło nader cenne. Składa się ono z ośmiu rozdziałów: I. Ku współczesnemu ekumenizmowi; II. Narastanie tendencji ekumenicznych za pontyfikatu papieża Jana Pawła II; III. Katolicy i ewangelicy – twórcy historii kościelnej na Śląsku Cieszyńskim; IV. Współczesny obraz ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim; V. Pastoralne inicjatywy ekumeniczne na Śląsku Cieszyńskim; VI. Teologiczne, społeczne i kulturalne inicjatywy ekumeniczne na Śląsku Cieszyńskim; VII. Różnorodność wyznaniowa Śląska Cieszyńskiego i jej wymiar ekumeniczny w opinii mieszkańców i duszpasterzy regio-